

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 127. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius05val-shoot-idm140381311147296.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

DEN FIERDE PART.

Om de fattige.

Nu ville vi see, huilche de fattige ere førend vi skilles adt, paa det at huer kunde kiende sine fattige, och vide at besøge dem med gudz allmyße, oc anden trøst och husualelse.

De første fattige er de som ligge indlagt i hospitalet i Kiøbenhaffn oc andersteds omkring i Seelandz land, der deris bud kommer her om til eder om guds almøße til dem, i haffue nu iche munche och mulestøder at giffue eders almøße, som kommer med en palz oc øyentrycher, och krystet øyen ud paa folch, med en Abraham, med en sech paa bagen, och tog bode oste, bode er gode, sagde munchen stop ind ichon i sechen, det er afflagt. Men vilt du see huem du giffuer din almøße, da naar du kommer thill Kiøbenhaffn, och haffuer der noget at giøre, gach ind i Hellig giestes huß møt i byen, der skalt du finde en aaben dør for dig, gach der op ad den ene side, och nær ad den anden, och see huilche mange arme almyßehoffder, der ligger paa de senge indført aff gandske Sielandz land, || der næse, øyne, och mund er aff ædet aff pocher och verch och kræfft, der arme och been er affrunden, och endnu ligge och rynde aff orme och madicher, oc staa iche til at læge udi deris liffs thid.

Iche ligger du der inde, oc ieg ey heller, end dog vi haffue det saa vel fortient som de haffue, och at de skulle see dem i speyell paa oß, som vi nu maa see os paa dem.

Ieg vil iche andet befale eder om dennom, end at j ville giøre dem den skiell som i vilde haffue aff dennom om i vaar der inde, oc de her ude, naar dieris bud kommer 128 om til eder iche alleniste med mad och penghc och korn, men ocsaa med en sengkled, et laggen, et gammel hondkled, forkled, halskled, at * dem hiem till de fattige at *tøre det voer och blod aff deris pochede ansict med.

Och huis gamle kleder som hør thill diße andre gammel alter, och kircheverier haffue iche behoff, huerchen til eders høye alter eller til eders hußarme, da kunde de dennom heden til de fattige vdi hellegestis huuß, heller end de henge her inde at rynde.

De andre fattige, er fattige peblinger, som fanger loff at komme hiid til eder oc siunge for æg, till papiir, skoe, bøger etc. hielper dem, da hielper i gudz ord paa foede, fordi de ere di som skulle prediche gudsord, end naar vi ere døde fra denne verden, och gode christen borger finde raad thill at behielpe dem med hußlye oc gudß almyße.

De tredie fattige ere de, som iche haffue selff huß, heller oc at de ere saa langt fra deris eget huß at di iche kunde naa den, de komme oc bede der om hoß eder; laner dem gjerne huß i lesu naffn, lucher intet eders dørre for dem, der er jo flere øyne i gord, end di 2 der komme thill din gaard, at du tørst iche sige, de ville stielle fra dig. Stieller di noget fra dig, da bliffuer det verst deris eget, iche bliffuer du till en stacharl derfor, || men det kommer thil gallie och till ballie med dem. Laan gjerne huß i lesu naffn, och vær fuld glad, at gud haffuer unt dig huß at laane andre, vilt du gjerne iche giøret, da thør gud som haffuer unt dig huuß bliffue vred paa dig, oc tilstede at der kommer ild paa alle fire hiørner paa det hus, at du schalt siden gaa med din hørstrue oc børn och tygge huß afs andre, saa pleyer det at gaa med dem, som iche gjerne vild laane huuß.

Och i dannequinder naar der kommer en gest til eders huuß mødig och trett, *da henger en kedel vand offuer ilden, och vill i iche selff giøret, da lader eders pige eller hannom selff thoe sine fødder, som vor herre lesus toede sin 129 apostlers fødder. Thi saa siger s. Povel i sit sendebreff till Timotheum, at den qvinde er vel at hielpe aff fattige fol ches bloch om hende gaar nød adt, huilchen? Quæ sanc torum pedes lavit, den som toede sin gesters deris føder, naar de komme til hende. Fordisaa at et arm mødig oc tret menneske, som haffuer gaaet 6 eller 7 miile vegs om dagen, vilde saa gjerne haffue noget varm vand hoß dig, som hand vilde haffue enten mad eller driche. Diße ere iche munche gierninger, men rette gode christne gierninger, der den hellige schriffth loffuer och prißer.

Hinne staader som iche nu lenger maa gaa til s. Iacob, oc anden stedz pillegrimsgang, men nødis til at vere udi land och leye, her med oß, fordi at de faa iche uden skarn och skalched aff deris gang, de pleye nu at vere ugudelig staader, som vi nu haffue vgudelige munche tilforn; nu nyligen ved Roeskild vdi et bryllup slog en staader en anden staader 9 kniffslag i hans arme krop, de lagde hannem der ned i kiærengaarden, mand seer iche mange her udi kirchen aff dem, men bleff her en brøllup paa søndag i sognen, da maa vel skee, at mand skulle end der finde ij eller iij aff dem, dersom de vaar nu iche tili fisken. ||

Dem maa i vel saa holdet med, at naar de komme och bede eder om guds almiise, da maa i vel høre om de kunde deris x budord troen oc fader vor, kunde di deris børnelerdom, da giffuer dem i Iesu naffn, kunde di dem iche, heller staaderen er saa stolt, at hand iche vil læse dem op for dig, da kant du vel lade hannem gaa och pille sig, till hand vil sadant lære, saa gjør ieg naar de komme til mig, det er beder, at de lære med deris egen skade, end at *dj skulle lenger vere saadanne vgudelige kroppor oc bliffue fordømte.

De fierde fattige det er eders sogneprest och degn, om dem gich fattigdom adt, da er i forplictige at diele et støche brød med dennom, om i haffde iche miere, saa kier bør eder at haffue dem, fordi saa at de ere eders siellesørgere, derfor bør eder at sørge for deris legemer 130 igien. Aarsagen siger s. Povell der thill, at det som i fanger aff dem, det er aandeligt, men det som de fanger igien, det er legemlig, och skall her forderffues, heller bliffue her effter dem paa iorden. Det er det lille, som de kunde fødes oc kleches med endeligt och uendeligt, de er jo iche lige met huer andre; och dersom deris prestegaard eller degnegaardt bleff affbrendt aff vaadeild hellers kom hellers fald paa, da betencher j jo vell, at di er eders gaarde, oc iche dieris, det er iche arffuegodtz som mand siger: naar thieneren døør, saa maa alt hans fattige hustrue och børn flytte ud effter hannem, inden aar och dag. Derfor finde j vell raad at hielpe dem udj saadanne nød, huer bonde med en dags arbed, eller med en bindning huß op att setthe.

De sidste fattige er nu eders hußarme, oc andre fattige her i sognen hoß eder, som vi haffue nu tilforn i dag talet om deris bloch, kornkiste, oc taffle som her bør at vere inden denne kirchedør, och naar i sidde hiemme udi eders huß ved eders bord, oc haffue en affvend rette || for eder, da venner eder thill at haffue en liden fad hoß eders store fad, oc slaa der en skeefuld varmt udj, och et støche brød eller fisk, huad gud haffuer vnt dig, oc lad saa din dreng eller pige løbe hen der med tuert offuer en gade, huor du vedst at sadanne er, veld dig en Lazarus ud, som du kant finde noget got, naar du brygger, bager eller fanger mad, der kand siden thage dig ind i himmelen igien.

Om helligdoms gang.

Seer ocsaa till at i gaa gierne til helligdom, naar som i vide huad det er at gaa til helligdom, det haffuer och veret udj stor vanbrug, at mand haffuer besøgt de døde helgen, och forglemt de leffuendes helgen. Det er andet at sige pilegrims gang, och andet at sige helligdoms gang, naar mand vil det ret forstaa. Thi pilegrims gang hørde diefflen till, oc det kom hand affsted, men helligdoms gang, 131 det er guds befalning; huad skilsmiise er der imellom? Det vaar pilegrimsgang, endog at de kaldet det ocsaa vrettelig helligdoms gang at løbe hen til den døde Iacob til Compostella, til Karop, och Vilsnap, och de 7 døde kircher i Rom, til det døde blod i Bystrup ved Roschild; thill døde Søffren i Holmstrop, thil det døde blod i Kipping i Falster; der och anden sted som diefflen gjorde sin ierntegen, och gogeledt vor øyen, oc vi løbe der hen, som ieg kiender mig end under hoben met, huorfor os bør at tache gud, at vi ere vdkommen aff den vildfarelie saa vel som aff andre flere, oc bede hannem at hand lader oß aldrig mere falde i saadanne vildfarelse. Her haffuer hand giffuet eder eders daglige brød uden paa diise agre her omkring, och her haffuer *hand skichet eder eders spisning inden diise dørre, her kand du fødes i denne sogn, her kand du dø bort, oc aldrig komme uden denne sogen, oc alligvel bliffue salig med gud, om du vilt ellers flicteligen lære din saligheds lærdom, at du tørst iche løbe thill andre steder oc staustryge effter: det haffuer ingen gaffn aff. ||

Der er en god dannemand till sogneprest bode i Holmstrop och i Kipping, huo did kommer med sin ugudelighed, de vise hand vel hiem igien, som de komme. S. Søffren er brendt op, hans bloch er heden thaget, du faar der intet sadant som du leider effter.

Der vaar en qvinde i fiørdt i Flacheberigs herredt, hun stod aff sin geyløshed, oc loed sit barn falde fra sig, oc styrte halsen sønder paa sig, hendes hosbond vaar iche hiemme, hun vaar reed for hendes hosbonds tilkomst, oc tog det døde barn udi sin faffn, och løb hen offuer till Kipping fem miile veys; der sognepresten formerchte at hun vaar did kommen i den meening, saa vnderviste hand hende rett, och hun lagde sit barn der i kieregaarden, och gich hiem til Siælland igien, ieg motte end læse hende vdaff for det och andet mere, nu ieg var der i visitatz.

Bliff ved din sognekirche, oc hør her din saligheds lærdom, oc forlad saadanne vgudelig væßen; Aarons riis oc 132 orm sluged de andre orme vdj sin hals; saa sluger vor troe sadanne falske iertegene, oc gjør dem til inthet och ligger dem øde, for grundsuppen om helgens falske dyrchelse och paakald vaar ond och affgudiske, er oc iche plantet aff faderen, men aff faderens uvenne diefflen, derfor maae det altsammen opryches med roede.

Men helligdom, det er at gaa om hellige dage besynderlig til guds helligdom, til guds leffuende tempel, det er, til leffuende Iacob, Søffren, Anne, som ligger paa sin siuge seng, til det leffuende kiød och blod som

ligger der, och svijer och vercher, at nar du haffuer fanget din siæls bespisning, udi din sognekirche, søndage och helligdage, oc din legems spisning hiemme ved din bord, saa tag din naboe med dig; heller gach enne om ingen vill gaa met dig hen i sognen eller bye som du vedst, at saa|dan en ligger paa sin fiugeseng, sid och trøst hannem til det ævige lifff, som du vilde selff vere trøstet om du lost paa din siuge seng: ere de fattige tag med dig et styche brød, smør, ost, eller mielch, huad gud skyder dig ihue, och vederqveg det hungre hierte, som du vilde vere vederqveget om du haffuer sadanne behoff, der om vil Christus høre regenskab, naar vi komme fram till dombs, ieg vaar hungrig, da gaff i mig at æde, ieg vaar tørstig da gaffst du mig at driche; huad følger nu effter? ieg saa paa min siuge seng, da søgte du mig; der staar iche du løbst till s. iacob, da søgte du mig staar der; seer till huor i søge huer andre. Det er bedre siger schriffthen at gaa till grædhuß end til gildhuß. Thi udi grædehuset finder du vor herr lesum selff udj, den arme Lazarus finder du der liggendes for dørren for dig.

Men dersom du vilt io gaa fra huße till helligdom, da gach her heden til Haggsted der skalt du finde den fattige gammel sogneprest her lens paa sin sotteseng, och hans fattige siug hustrue vdi en anden vraa paa sin seng, de haffue huerchen for dem eller for dieris smaabørn at brende eller bide, tag din helligdoms poese paa din bag, och lach der hen, da gaar du retteligen till helligdom.

133

Vilt du lenger fra huße, da vill ieg viße dig huor du schalt gaa hen, till helligdom, gach bort thill Farendeløß det ligger hos Ringsted, der schalt du finde en mand sidde paa sin egenbench, om hand *er iche vdaffue med sin gester, der *de sette hannem, der thage de hannem vell igien, hand løber iche fra dem, nedden ved hans beltsted er halff borttagen, oc kand inthet røre den part, huad igien er offuen hans beltested, det er besæt med diefflen, gud bevare oß.

hand hæder Hans Skram, ihuo hannem kiender, byen heder Farendeløß, vel skal skalchen teche sig hiemme till naar du kommer der ind til hannem, saa at sidde oc æde oc driche || med dig, men vilt du ichon saa sige: kiere Hans lille kunde i eders fader vor, bede i noget om dagen; lader mig høre fader vor, da schalt du see, huor det arme blodige hierte der dog er gudstempel, alligvell det er besæt med fremmede giæster vilde gierne haffue fader vor aff munden paa hannom, men hans tunge hun foldes firefold, saa at *hand bidder paa sin tunge som en hest slar och bidder paa et bed, och vilt du echon falde neder paa din knæ oc bede hoß hannem, da schalt du vell see huad lade hand schal gribe, huor hand slar sin hender op i veyret oc skriiger och skraaler. Och huor tit hans mund drages och vrenses heden till hans øre, om hand gaber att du motte stoppe bode din næffuer udj hans halß, och hans øyen staa aaben, oc røde som en ild, hand kand iche luche dem thill igien, saa lenge som staar paa. Ieg vaar der iche lenge siden, oc en heell almue med mig, blodet det rørde vell i oß aff saadanne en siun, men dog kand diefflen inthet giøre oß, førend gud vil at vi skulle drage, som hand nu drager, da vill *vi ocsaa bede gud, om en god thaalmodighed.

Giffuer eder hen och trøster hannem, hans fattige moder och hendes fader, de findes gierne der inde hoß hannom; der haffue *i en dejlig grædhuß at søge thill om hand er iche udaff med sin gester, gud giffuet at hand var; der er 134 jo giordt bøn for hannom nu miere end udj halfftridie hundrede sognekircher, som ieg haffuer offuerfaret med den arbed och flyttighed ieg gjør i dag hoß eder, saa vil vi endnu ocsaa her, førend vi skilles adt bede for hannem, at naar gud vill hand skall iche lenger vere vor spegelbog, hand vilde da læße hans bond for hans kiere søns vor herres lesu Christi skyld, amen.

Ville i endnu gaa lenger till helligdom, da gaar hen hoß Kiøbenhaffn thill et heder Gientoffte der udi kirchebyen skulle i finde en || dannequinde, udj hendes hosbonds gaard udj en hiørne, som den altervraa her hoß mig, udi fem samfelde aar, natt och dag, huo der giffuer hende en serch i dag, met aarloff at sige, i morgen er den røffuet i tusinde støcker, oc ligger om hende, och hun rober oc siger, gud bedre mig ett, gud bedre mig et arme qvinde, at ieg bleff fød till verden, at ingen kand vide andet, end hun er falden i mishaab, indtill gud vil det selff rette och bedre.

Vill i io gierne gaa till helligdom, da gaar til saadanne och till hospitaler, och huorsom i finde de siuge och sorgfuld, det hør gud thill, men huad gieide at det bliffuer eder nu langt svarere, end at j løbe tilforn hen till s. iacob, til Kipping och andre steder, huad gud befaler oß, det vill vi oc saa nødig thill, men diefflens lærdom, følge vi strax effter, och gaa langt heller lengre vey till dieffuelens capelle, end stachede vey thill gudz tempel, nu huer tage vare paa denne rette helligdom som hannem ligger magt paa, det er der om thalet.

Om testament gaffue.

Naar i skulle døe aff denne verden, da seer i til, at i gjør et got testament, som vor herre lesus gjorde for oß

der hand gaff os sit legom och blod at ede och driche, i schulle intet haffue fra denne verden med eder, vden hues den bare natur kand skiules med, det andet bliffuer effter eder.

135

Fire ere i forpligtige till at giffue i eders testament, i som haffue at giffue udaff, thill eders sognekirche som eders forældre haffuer giffuet thill for eder, der kirkegaard, och kirche iord haffuer deris naffn udaff: thill eders sogneprest, thill eders sognedegen: och til de fattige udj eders sogn; i hospitalen eller andenstedtz, och huad dennom saa giffuis i testament, bør ingen at rygge tilbage igien, men fougden || i herret bør at lade kircheverie, fattige folches verie, och andre som haffuer der udj at sige, sche lou och ret derfor, som for andet vitterlig giæld, saa fremt som det iche er imod den loug, som er, om nogen giffuer bort miere end som hans hoffuet lod er. Det er thalet om de fattige udj lesu naffn som er den fierde part aff denne min visitatz her hoß eder.